

Wersja zanonimizowana

C-57/24 - 1

Sprawa C-57/24 [Ławida]¹

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Data wpływu:

26 stycznia 2024 r.

Oznaczenie sądu krajowego:

Sąd Okręgowy w Gliwicach (Polska)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

24 października 2023 r.

Wnosząca apelację:

BA

BR

Wpisano do rejestru		
Trybunał Sprawiedliwości pod numerem:	1281072	
Luksemburg, dnia	29. 01. 2024	Sekretarz, z upoważnienia
Faks/E-mail:		P.O. G. A. B. M.
Wpłynęło dnia:	26/01/24	Maria Siekierzyńska administratorka

POSTANOWIENIE

Dnia 24 października 2023 r.

Sąd Okręgowy w Gliwicach III Wydział Cywilny Odwoławczy

[OMISSIS]

po rozpoznaniu 24 października 2023 r. w Gliwicach na rozprawie sprawy z wniosku BA

[OMISSIS]

o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku

¹ Niniejszej sprawie została nadana fikcyjna nazwa, która nie odpowiada rzeczywistej nazwie żadnej ze stron postępowania.

na skutek apelacji wnioskodawczyni

od postanowienia Sądu Rejonowego w Gliwicach

z 17 lutego 2022 r., [OMISSIS] postanawia:

na podstawie art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej skierować do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dotyczące wykładni przepisu prawa unijnego, następujące pytanie prejudycjalne:

czy przepis art. 13 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U.U.E.L.2012.201.107) należy interpretować w ten sposób, że nie ma on zastosowania do sytuacji, w której poza samym przyjęciem oświadczenia o odrzuceniu spadku dla jego skuteczności koniecznym jest - zgodnie z przepisami państwa członkowskiego zwykłego pobytu osoby składającej oświadczenie - dodatkowo jego zatwierdzenie przez sąd, na przykład w przypadku składania takiego oświadczenia po upływie przewidzianego na to terminu.

UZASADNIENIE

postanowienia z 24 października 2023 r. - jako wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

I. Przedmiot sprawy.

- 1 Wnioskodawczyni BA, reprezentowana przez przedstawiciela ustawowego - ojca BR, wniosła o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po jej krewnym ZJ, składając takie oświadczenie.
- 2 Spadkodawca zmarł w Niemczech, gdzie miał również swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci.
- 3 Wnioskodawczyni mieszka na terenie Polski, podobnie jak inne osoby, które należały do ustawowego kręgu spadkobierców po ww. zmarłym, a które spadek po nim już odrzuciły.

II. Prawo polskie.

- 4 Stosownie do art. 1012 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jednolity Dz.U.2023.1610) - dalej określanej, jako „k.c.” - spadkobierca może bądź przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie

proste), bądź przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), bądź też spadek odrzucić.

- 5 W myśl art. 1015 k.c. oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania (§ 1). Brak oświadczenia spadkobiercy w terminie określonym w § 1 jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (§ 2).
- 6 Zgodnie z art. 1018 k.c. oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku złożone pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu jest nieważne (§ 1). Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku nie może być odwołane (§ 2). Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem. Można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Pełnomocnictwo do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku powinno być pisemne z podpisem urzędowo poświadczonym (§ 3).
- 7 Zgodnie z polskim prawem oświadczenie o odrzuceniu spadku może być zatem złożone przed sądem. Przepis art. 640 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity Dz.U.2023.1550) - dalej określanej, jako „k.p.c.” - precyzuje właściwość miejscową sądu stanowiąc, że oświadczenie o prostym przyjęciu spadku lub z dobrodziejstwem inwentarza albo o odrzuceniu spadku może być złożone przed notariuszem lub w sądzie rejonowym, w którego okręgu znajduje się miejsce zamieszkania lub pobytu składającego oświadczenie. Notariusz lub sąd prześle niezwłocznie oświadczenie, wraz z załącznikami, do sądu spadku (§ 1). Oświadczenia, o których mowa w paragrafie pierwszym, mogą być również składane w sądzie spadku w toku postępowania o stwierdzenie praw do spadku (§ 2).
- 8 W myśl art. 628 k.p.c. sądem spadku - a więc sądem, przed którym winno toczyć się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku, w przypadku istnienia jurysdykcji sądów polskich - jest sąd ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, a jeżeli jego miejsca zwykłego pobytu w Polsce nie da się ustalić, sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część (sąd spadku). W braku powyższych podstaw sądem spadku jest sąd rejonowy dla m.st. Warszawy.
- 9 W myśl art. 1020 k.c. spadkobierca, który spadek odrzucił zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku.
- 10 Oświadczenie o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku jest oświadczeniem woli, które nie jest skierowane do oznaczonego adresata i wywołuje skutek prawny, jeżeli zostało złożone w ustawowo określonym terminie, w następstwie samego jego złożenia przed sądem lub przed notariuszem. Ukształtowanie w art. 1015 § 1 k.c. terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, jako terminu zawitego prawa materialnego oznacza, że z chwilą jego upływu wygasa

uprawnienie do skorzystania z tego prawa podmiotowego, a oświadczenie złożone po upływie terminu nie wywołuje żadnych skutków prawnych. Upływ terminu uwzględniany jest z urzędu i nie ma możliwości jego przedłużenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2012 r., V CSK 18/12 [OMISSIS]).

11 **Możliwe jest jedynie, jednakże w ściśle i enumeratywnie określonych sytuacjach, uchylenie się od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku lub z ograniczeniem odpowiedzialności. Stosownie bowiem do art. 1019 § 1 k.c. jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli z następującymi zmianami:**

- 1) uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem;
- 2) spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca.

W myśl art. 1019 § 2 k.c. spadkobierca, który pod wpływem błędu lub groźby nie złożył żadnego oświadczenia w terminie, może w powyższy sposób uchylić się od skutków prawnych niezachowania terminu.

12 **Co istotne dla rozpoznawanej sprawy, stosownie do § 3 ww. artykułu uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd.**

13 **W rozpoznawanym przypadku wnioskodawczyni, powołując się na powyższą regulację, wniosła o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia, na skutek błędu, oświadczenia o odrzuceniu spadku po ZJ w przewidzianym na to terminie sześciu miesięcy - a zatem merytorycznej oceny przez sąd, czy rzeczywiście niezłożenie takiego oświadczenia w przewidzianym na to terminie było wynikiem błędu - składając jednocześnie takie oświadczenie.**

III. Jurysdykcja.

14 Zgodnie z art. 4 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U.U.E.L.2012.201.107) - dalej określanego, jako „rozporządzenie” - to sądy państwa członkowskiego, w którym zmarły miał swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci, mają jurysdykcję do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku.

- 15 Jednakże z mocy szczególnego uregulowania, przewidzianego w art. 13 rozporządzenia, oprócz sądu mającego jurysdykcję do orzekania w danej sprawie spadkowej zgodnie z niniejszym rozporządzeniem, sądy w państwie członkowskim zwykłego pobytu każdej osoby, która na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia może złożyć przed sądem oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, zapisu lub udziału obowiązkowego lub oświadczenie mające na celu ograniczenie odpowiedzialności danej osoby za długi spadkowe, mają jurysdykcję do przyjęcia takich oświadczeń, w przypadkach gdy na mocy prawa tego państwa członkowskiego takie oświadczenia mogą być złożone przed sądem.
- 16 Nie ulega więc wątpliwości, że w przypadku złożenia oświadczenia o przyjęciu albo odrzuceniu spadku w przewidzianym na to terminie sześciu miesięcy jurysdykcję posiadają również sądy w państwie członkowskim zwykłego pobytu każdej osoby, która na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia może złożyć przed sądem oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

W takiej sytuacji, stosownie do art. 28 rozporządzenia, oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, zapisu lub udziału obowiązkowego lub oświadczenie zmierzające do ograniczenia odpowiedzialności osoby składającej to oświadczenie jest ważne pod względem formy, w przypadku gdy odpowiada ono wymogom: a) prawa właściwego dla dziedziczenia zgodnie z art. 21 lub 22, lub b) prawa państwa, w którym osoba składająca oświadczenie ma miejsce zwykłego pobytu.

- 17 Zgodnie z art. 15 rozporządzenia w przypadku gdy do sądu państwa członkowskiego wniesiono sprawę spadkową, co do której sąd ten nie ma jurysdykcji na mocy niniejszego rozporządzenia, sąd ten stwierdza z urzędu brak swojej jurysdykcji.
- 18 Zgodnie z art. 1099 k.p.c. brak jurysdykcji krajowej sąd bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy. W razie stwierdzenia braku jurysdykcji krajowej sąd odrzuca pozew lub wniosek, z zastrzeżeniem art. 1104 § 2 lub art. 1105 § 6 (§ 1), które nie mają zastosowania w niniejszej sprawie. Brak jurysdykcji krajowej stanowi przyczynę nieważności postępowania (§ 2).

IV. Wątpliwości Sądu występującego z pytaniem prejudycjalnym.

- 19 Z uwagi na to, że spadkodawca swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci miał na terenie Niemiec, stosownie do ogólnej reguły wynikającej z art. 4 rozporządzenia, jurysdykcję do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku po nim, co do zasady, mają sądy niemieckie.

Sąd zadający pytanie nie posiada informacji na temat tego, aby toczyło się przed ww. sądami jakiegokolwiek postępowanie dotyczące spadku po ww. spadkodawcy.

Spraw takich nie inicjowała wnioskodawczyni, mająca miejsce zwykłego pobytu na terenie Polski.

Wystąpiła ona wyłącznie do sądu polskiego o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku, składając jednocześnie takie oświadczenie.

- 20 Stosownie do przytoczonego art. 13 rozporządzenia, jako wyjątek od ww. zasady, oprócz sądu niemieckiego - jako mającego jurysdykcję do orzekania w danej sprawie spadkowej zgodnie z art. 4 rozporządzenia - sądy polskie posiadają jurysdykcję do przyjęcia oświadczenia o odrzuceniu spadku od osób mających miejsce zwykłego pobytu w Polsce.
- 21 **Problem w rozpoznawanym przypadku sprowadza się do tego, czy w zakresie jurysdykcji określonej w art. 13 rozporządzenia mieszczą się również sprawy, w których przyjęciu takiego oświadczenia towarzyszy konieczność, z powodu jego złożenia po terminie, zatwierdzenia takiego spóźnionego oświadczenia w celu wywołania skutku prawnego w postaci wyłączenia od dziedziczenia odrzucającego spadek po określonym spadkodawcy.**
- 22 Wąskie rozumienie określonej w art. 13 przesłanki „przyjęcia” oświadczenia, jako czynności w istocie jedynie o charakterze technicznym, sprowadzającym się do przyjęcia takiego oświadczenia przez sąd, prowadzi do uznania, że tylko w takim zakresie posiadają jurysdykcję sądy państwa zwykłego pobytu osoby składającej oświadczenie o odrzuceniu spadku. Przy takim rozumieniu alternatywna ścieżka, otwarta następcy prawnemu pod względem jurysdykcyjnym i kolizyjnym w miejscu jego zwykłego pobytu, nie obejmuje więc oświadczeń, które są nie tylko składane, ale muszą być także zatwierdzane przez sąd spadku, w tym w przypadku oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku. W tej sytuacji konsekwentnie należałoby przyjąć, że takie oświadczenia mogą być składane na podstawie regulacji statutu spadkowego wyłącznie przed organami posiadającymi jurysdykcję w sprawie na podstawie art. 4 rozporządzenia.
- 23 Za takim rozumieniem opowiedział się Rzecznik Generalny w opinii przedstawionej 20 stycznia 2022 r. do sprawy C-617/20, stwierdzając, że uważa on, że należy zgodzić się z poglądami wyrażanymi w doktrynie, że przepis art. 13 rozporządzenia 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że nie ma on zastosowania, w sytuacji, gdy do wywołania określonych skutków prawnych przewidzianych w prawie właściwym dla dziedziczenia konieczne jest podjęcie przez sąd czynności wykraczających poza samo przyjęcie oświadczenia, takich jak na przykład wydanie orzeczenia czy wszczęcie innego postępowania (vide punkty 38 i 39 opinii).

Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 2 czerwca 2022 r. (C-617/20) nie odniósł się do tego zapatrywania, ponieważ nie ono było przedmiotem pytania w sprawie C- 617/20.

- 24 [OMISSIS]

- 25 Również [OMISSIS] stwierdzić należy, że zakres jurysdykcji określonej w art. 13 rozporządzenia nie jest jednoznaczny, a dotyczy istotnej także z punktu widzenia praktyki kwestii.
- 26 Faktem jest, że zgodnie z ogólnymi zasadami wykładni określanie zakresu jurysdykcji przewidzianej w art. 13 rozporządzenia, jako wyjątku od zasady przewidzianej w jego art. 4, powinno być dokonywane w sposób zawężający.
- 27 Zwrócić jednakże należy uwagę, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału względy zarówno jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasady równości wskazują na to, że treści przepisu prawa Unii, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla określenia swego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Unii autonomiczną i jednolitą wykładnię, którą należy ustalić, uwzględniając nie tylko brzmienie, ale również kontekst przepisu i cel danego uregulowania [por. wyroki: z 1 marca 2018 r., Mahnkopf, C-558/16, EU:C:2018:138, pkt 32; z 9 września 2021 r., UM (Umowa przeniesienia własności mortis causa), C-277/20, EU:C:2021:708, pkt 29].
- 28 Tymczasem celem art. 13 rozporządzenia jest w świetle jego motywu 32 ułatwienie życia spadkobiercom i zapisobiercom poprzez ustanowienie odstępstwa od ustanowionych w art. 4-11 rzeczonoego rozporządzenia przepisów regulujących jurysdykcję (por. wyrok z 21 czerwca 2018 r., Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, pkt 42).

Mając nadto na uwadze, że z motywu 67 rozporządzenia wynika, że spadkobiercy powinni móc łatwo wykazać swój status lub prawa i uprawnienia w celu szybkiego, łatwego i skutecznego załatwienia sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne w Unii wydaje się, że można bronić poglądu, że zakresem kompetencji sądu na podstawie art. 13 rozporządzenia 650/2012 objęte są nie tylko czynności związane z przyjęciem oświadczenia, o którym mowa w tym przepisie, lecz również inne czynności zastrzeżone dla sądu w takim postępowaniu, w tym zatwierdzenie przez sąd uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku. Taka wykładnia jest również możliwa przez pryzmat tego celu rozporządzenia, którym zgodnie z jego motywem 7 jest ułatwienie prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które pragną wykonywać przysługujące im prawa w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne, zwłaszcza przy uwzględnieniu, że w europejskiej przestrzeni sprawiedliwości prawa spadkobierców i zapisobierców, innych osób bliskich zmarłemu oraz wierzycieli spadkowych muszą zostać zagwarantowane w sposób skuteczny (por. wyroki z 1 marca 2018 r., Mahnkopf, C-558/16, EU:C:2018:138, pkt 35; z 1 lipca 2021 r., Vorarlberger Landes- und Hypotheken-Bank, C-301/20, EU:C:2018:528, pkt 27, 34).

Wskazać nadto można, że Trybunał Sprawiedliwości w swoim orzecznictwie wskazywał już na uprawnienia podmiotów, które to uprawnienia wprost z literalnego brzmienia przepisów nie wynikały (na przykład prawo pasażera do

odszkodowania również za opóźnienie lotu - vide wyrok z 19 listopada 2009 r. *Sturgeon i in.*, sprawy połączone C-402/07 oraz C-432/07, EU:C:2009:716, pkt 69).

- 29 Faktem jest, że w motywie 33 rozporządzenia wskazano, że osoba, która chce ograniczyć swoją odpowiedzialność za długi spadkowe, nie powinna mieć możliwości uczynienia tego w formie zwykłego oświadczenia składanego w tym celu przed sądami lub innymi właściwymi organami państwa członkowskiego jej zwykłego pobytu, jeżeli prawo właściwe dla dziedziczenia nakłada na tę osobę wymóg wszczęcia przed właściwym sądem szczególnego postępowania sądowego, na przykład postępowania w sprawie spisu inwentarza, jak również, że oświadczenie złożone w takich okolicznościach przez daną osobę w państwie członkowskim jej zwykłego pobytu w formie przewidzianej prawem tego państwa członkowskiego nie powinno być zatem ważne formalnie do celów niniejszego rozporządzenia, a dokumentów wszczynających postępowanie sądowe nie należy uznawać za oświadczenia do celów niniejszego rozporządzenia.
- 30 Zauważyć jednakże należy, że rozporządzenie spadkowe nr 650/2012 odróżnia „oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku” od „oświadczenia mającego na celu ograniczenie odpowiedzialności danej osoby za długi spadkowe”. Wskazuje na to jednoznacznie na przykład brzmienie samego art. 13 przewidującego możliwość złożenia także przed sądem państwa członkowskiego zwykłego pobytu osoby składającej oświadczenie „oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, zapisu lub udziału obowiązkowego lub oświadczenie mające na celu ograniczenie odpowiedzialności danej osoby za długi spadkowe”.
- 31 Zasady prawidłowej legislacji oraz założenie racjonalnego prawodawcy wskazują na to, że jeżeli używa on w akcie prawnym różnych pojęć, to nadaje im różne znaczenie, treść i wiążące się z nimi konsekwencje prawne.
- 32 Tymczasem przytoczony motyw 33, ograniczający zakres jurysdykcji przewidzianej w art. 13 rozporządzenia, literalnie dotyczy wyłącznie oświadczeń co do ograniczenia swojej odpowiedzialności za długi spadkowe - z którym to oświadczeniem z reguły wiąże [się] konieczność podejmowania przez sąd dalszych czynności będących konsekwencją złożonego oświadczenia, jak na przykład właśnie wszczęcia postępowania w sprawie spisu inwentarza - a nie oświadczenia o odrzuceniu spadku, z którym nie wiąże się potrzeba wszczynania dalszych postępowań, a jedynie jego ewentualnego zatwierdzeni[a] w przypadku złożenia oświadczenia jedynie po upływie przewidzianego na to terminu, tak jak domaga się tego wnioskodawczyni w niniejszej sprawie.
- 33 [OMISSIS]
- 34 Odpowiedź skutkująca wąskim rozumieniem jurysdykcji określonej w art. 13 rozporządzenia skutkować będzie stwierdzeniem, na podstawie art. 15 rozporządzenia, z urzędu braku swojej jurysdykcji i odrzuceniem - na podstawie

art. 1099 § 1 k.p.c. - wniosku, który zainicjował postępowanie w niniejszej sprawie.